

Landskab i forandring

Borgere og lodsejere i Grøn Trepert

Torsdag den 21. august 2025, kl. 12.30-17.00, CSS byg.
35, lokale 35.3.12

KØBENHAVNS UNIVERSITET

**GATE
21**

AgriFoodTure

Innovation Fund Denmark

 Funded by
the European Union
NextGenerationEU

Dagens Program

13.00 Indflyvning med oplæg "Danmarks Største Samarbejdsøvelse"

13.30 Tema: Civilsamfundets rolle i den grønne trepart

14.00 Kaffepause

14.15 Tema: "Fra modstand til medspil – Borgernes rolle og værdiskabelse i lokale VE-projekter"

14.45 Workshop

15.10 Pause

15.15 Tema: "Ikke bare en aftale – men en relation: Lodsejere i centrum for den grønne arealomlægning"

15.45 "20 års erfaring fra Svanninge Bjerge" v. Bikubenfonden

16.00 Take away leveret af Novo Nordisk Fonden, , Grønt Omstillingsforbund Roskilde og Hjørring Kommune

16.30 Reception

”Danmarks største samarbejdsøvelse”

Marie-Louise Bretner

Specialkonsulent

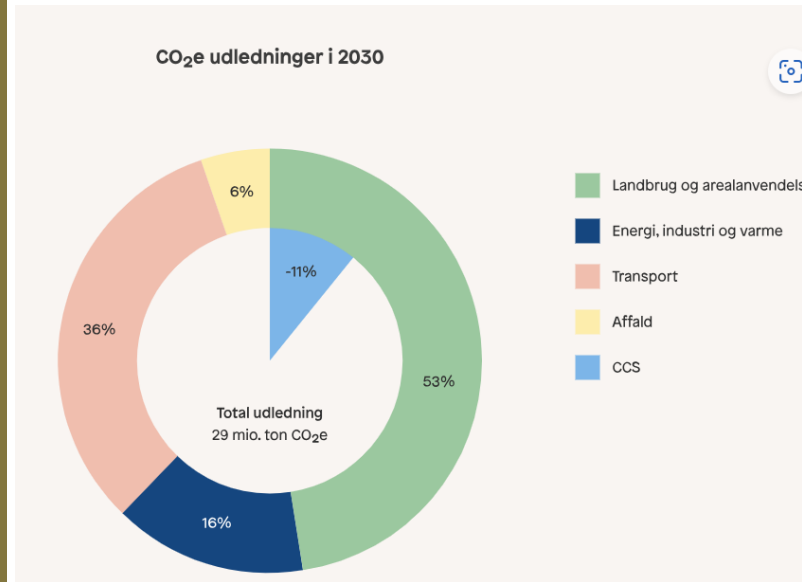
KL Enhed for Grøn Trepert

Hvorfor Grøn Trepert?

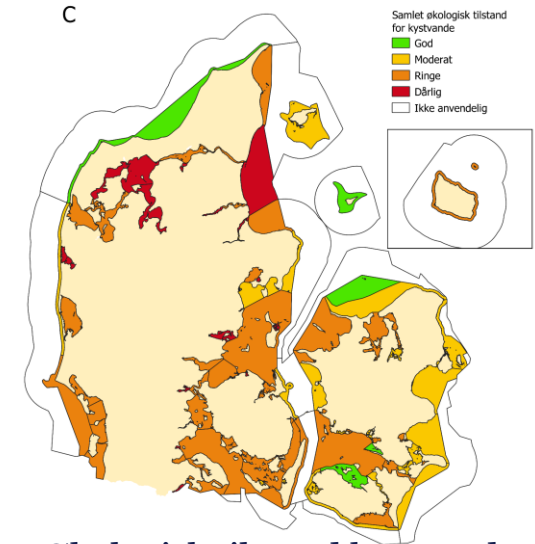
- Nedbringe landbrugets CO₂-udledning - og nå Danmarks klimamål
- Opfylde EU vandrammedirektivet - og slippe for iltsvind (13.780 t N)
- EU Naturgenopretningsforordning - 30% beskyttet natur

Udtagning af landbrugsjord er hovedvirkemiddelet !

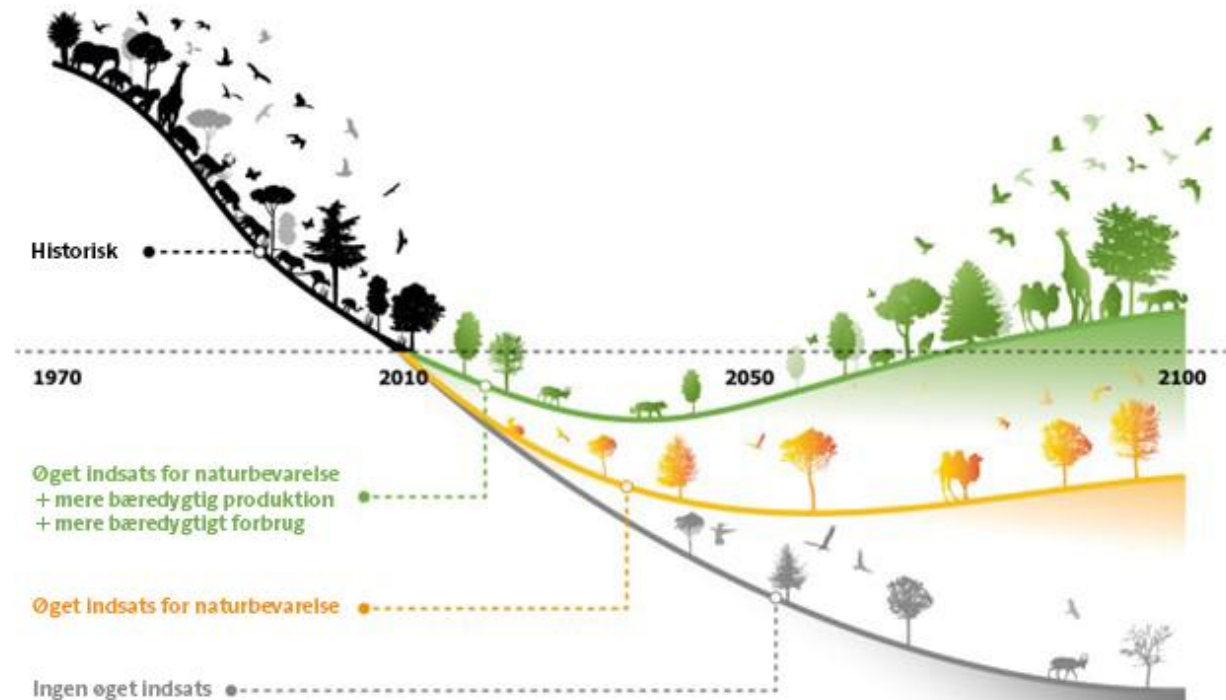
- indtænk synergier i udtaget

CO₂-udledninger 2030 uden ændringer

Økologisk tilstand kystvande

Fremskrivning af biodiversitet - principskitse

Højt ambitionsniveau

.. og stort ansvar til kommunerne

Omlægningsplaner i 2025

Reduktion af 13.780 ton kvælstof

140.000 ha lavbundsjorder i 2030

20 pct. beskyttet natur

250.000 ha ny skov i 2045

43 mia. kr. i Danmarks Grønne
Arealfond

Kommunernes opgaver og roller

KL

- Dynamiske omlægningsplaner i 2025 i lokale treparter

- Flere og nye parter

Tre opgaver:

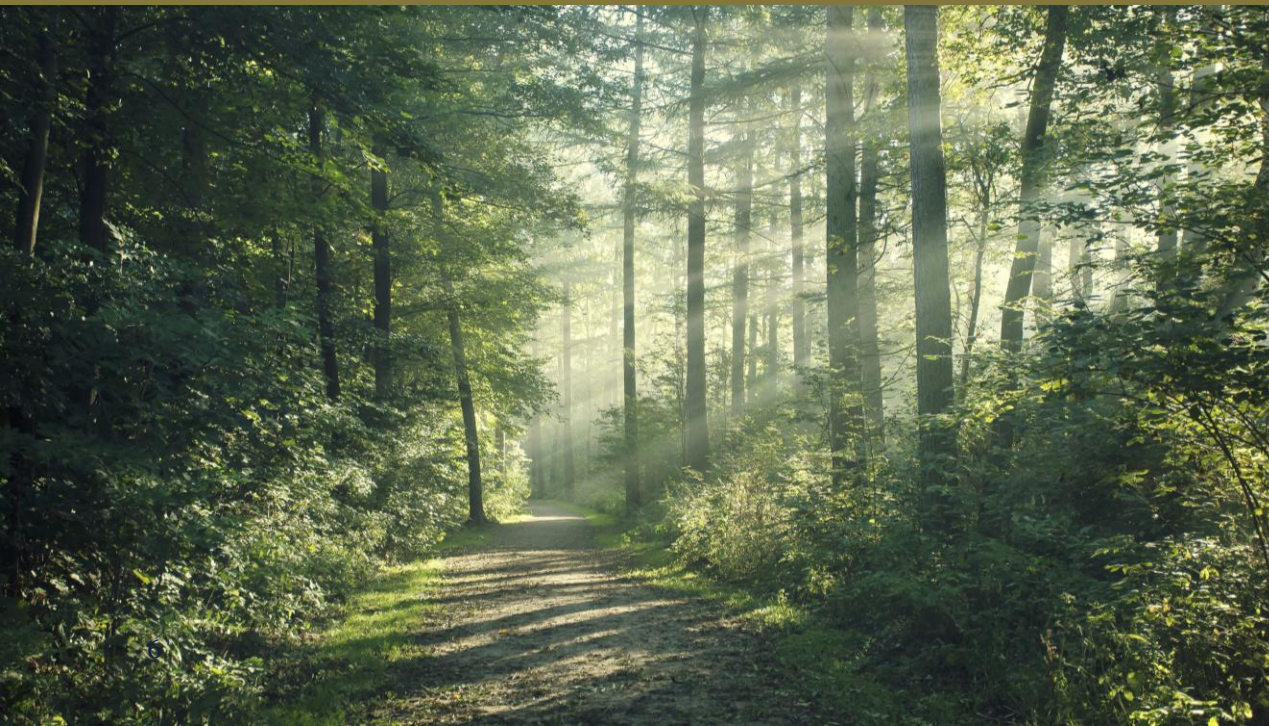

- Omlægningsplaner
- Realisering af projekter
- Myndighedssagsbehandling

Den kommunale motor:

- Kendskab
- Helhedstænkning
- Ejerskab

Hovedelementer i tidsplanen for 2025

December 2024

- VP3 II sendes i høring

Februar 2025

- Formands- og sekretariatskommuner er udpeget.
- De lokale treparter er nedsat.
- Første møde i Politisk Forum for Arealudtag (ultimo).

Juli 2025

- De første skitseprojekter er oprettet i MARS.

Januar 2025

- Startpakke til kommunerne og de lokale treparter - <https://www.lokale-treparter.dk/>
- Styrelsen åbner call-center og postkasse.
- IT-værktøjet MARS til omlægningsplaner lanceres 29/1. Derefter opstartsmøder.

Foråret 2025

- Opdateret retentionskort og braklægningspunkt lægges i MARS.

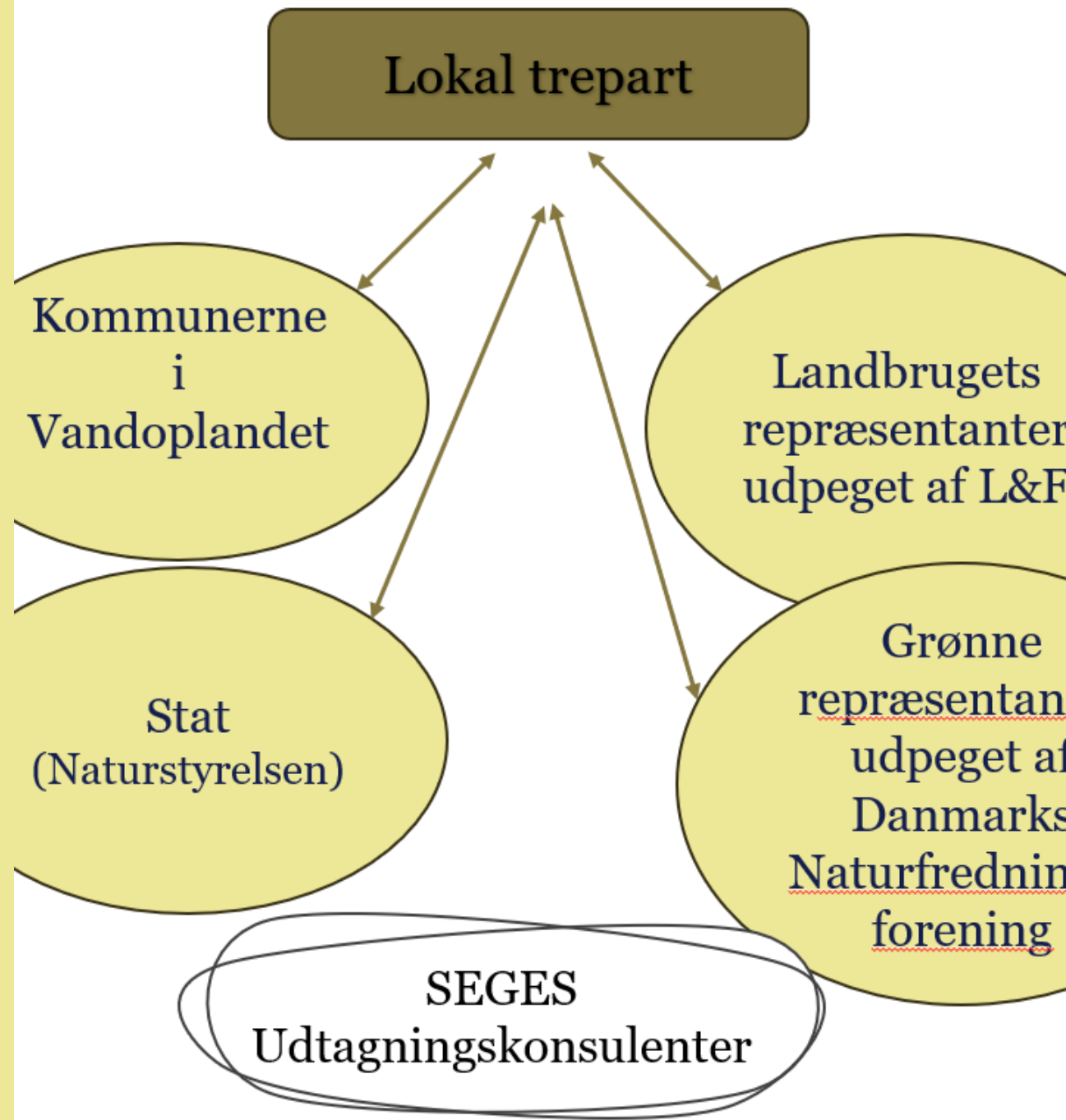
December 2025

- Omlægningsplanerne principvedtages i kommunalbestyrelserne.

Lokale treparter

- Nyt samarbejdsfora – nye medlemmer
- Medlemmernes roller
- Opgaven
- Procesplan og mødefrekvens
- Organisering – teknikergrupper
- Værktøj – MARS, retentionskort

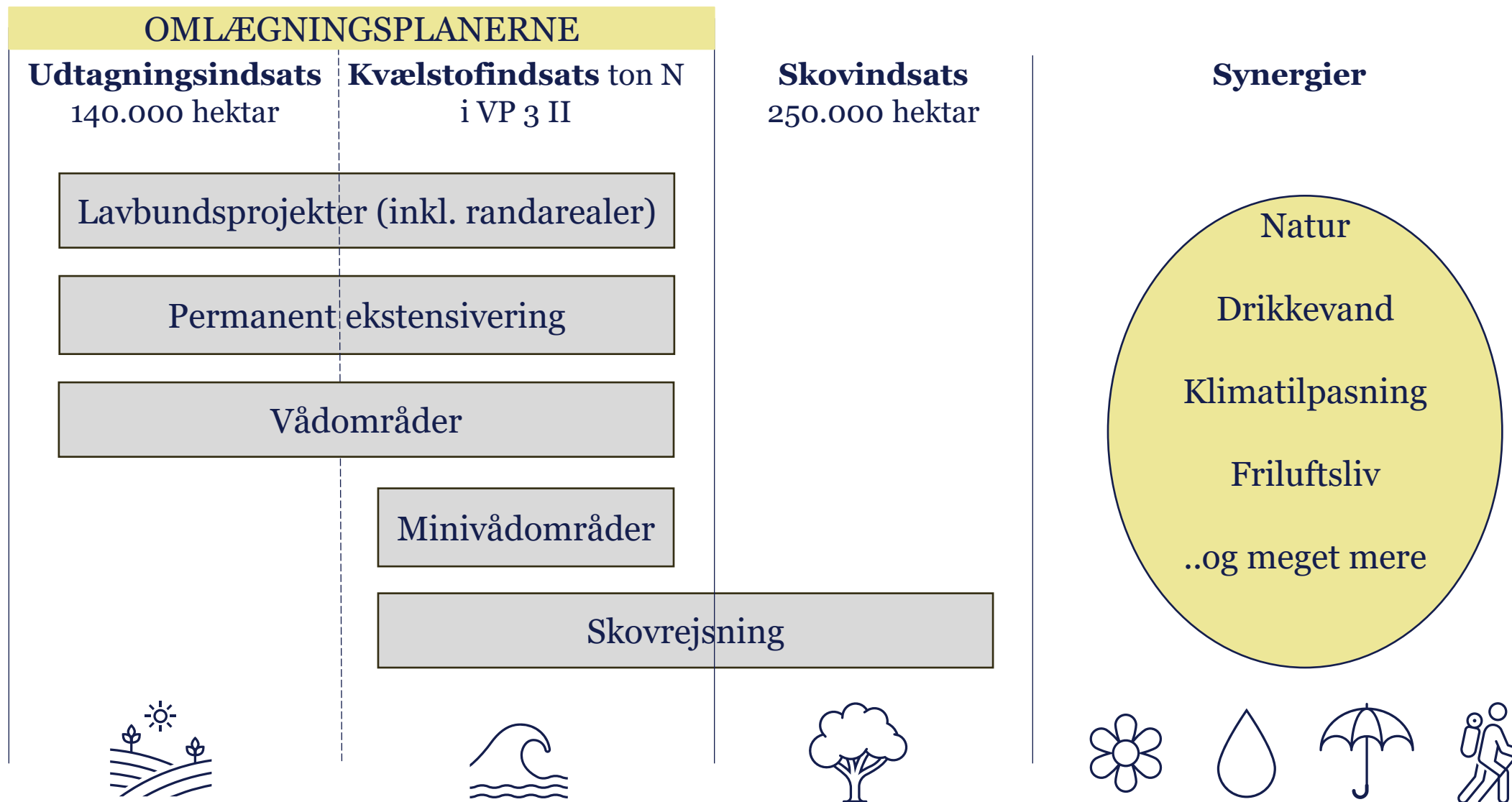
Inddragelse

– hvem, hvornår og hvordan?

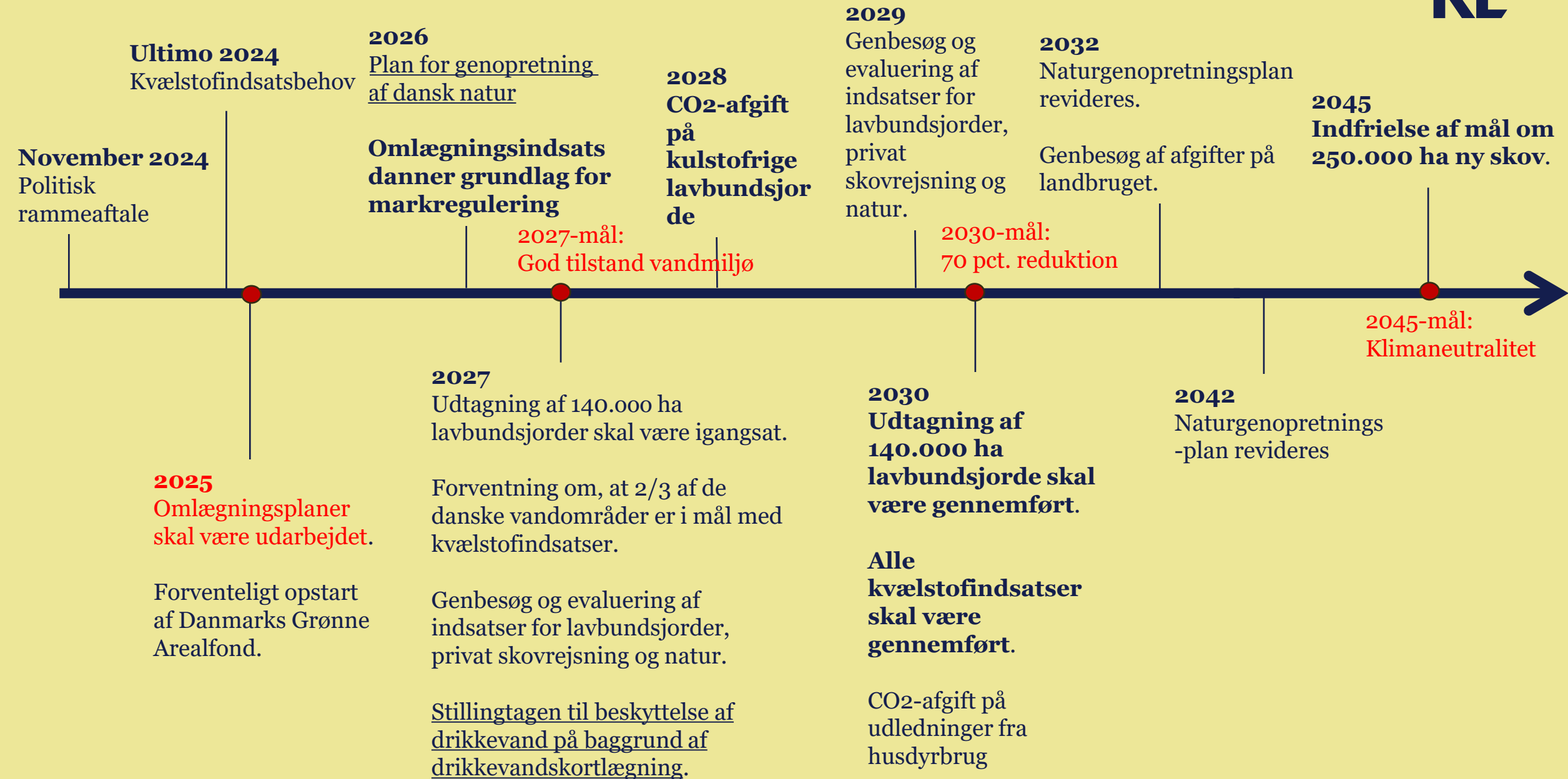
- Lodsejer forventning?
 - Kaffe ved voksdugen
- Initiativret i forbindelse med inddragelse?
 - flere parter i den lokale trepart
- Lodsejermøder
 - lodsejeren en central aktør
- Borgermøder
 - rammesætning
- Organisationsinddragelse
 - mini treparter
 - §17, stk. 4-udvalg
 - grønne råd
 - henvendelser og bilaterale møder

Virkemidler i omlægningsplanerne

Tidslinje

KL

Tak for i dag

Marie-Louise Bretner

+45 3370 3066

MALB@kl.dk

KL

Dialog m. Lone Søderkvist Kristensen (TRANSFORM)

Tema: Civilsamfundets rolle i den grønne trepart

Deltagelse på mange niveauer – mellem inddragelse og indflydelse

Oplæg, 21. august, 2025

Lars Tønder
Professor i politisk teori, PI for DELTAR
Institut for Statskundskab

KØBENHAVNS UNIVERSITET

Baggrund

Democratic Innovations in a Green Transition (DIGT)

The research project DIGT studies how to strengthen democracy in a time of multiple climate and biodiversity crises. Emphasis is on the Danish Climate Citizens' Assembly as well as other climate assemblies in Denmark and abroad.

Photo: Danish Ministry of Climate, Energy and Utilities

Citizens' assemblies have become an important instrument for addressing the political dilemmas and challenges related to climate change and green transition policies. At the same time, there is relatively little knowledge about

Funded by

Democratic Innovations in a Green Transition (DIGT) is funded by the Independent Research Fund Denmark

Project: Democratic Innovations in a Green Transition (DIGT)
Project period: 2021-2024

Collaboration partner

The Danish Board of Technology

Contact

Lars Tønder
Department of Political Science
Mail: lt@ifs.ku.dk
Phone: +45 35 32 04 89

The Danish Model for Citizen Engagement in the Renewable Energy Transition "DART"

The Innovation Fund Denmark has supported the project "DART" with ≈7.5 mio dkk. The DART project builds upon the MissionGreenFuels project "COMON", which has the ambition to develop models for public and civil engagement in the development of green fuel infrastructures.

The DART project will strengthen the influence of the citizens in the green transition and work to prevent conflicts when large plants for production of green energy are established. The goal is to develop and test a model for how companies and authorities can better involve the citizens and local community in the green transition.

Democratic Engagement in Local Tripartites (DELTAR)

DELTAR integrates practice-based insights and participatory research to develop models for citizen involvement that supports democratic engagement in the implementation of the Green Tripartite Agreement.

DELTAR is a research-practice project by the University of Copenhagen and Gate 21, with HOFOR and the municipalities of Roskilde, Køge, and Lejre. It develops participatory strategies to promote sustainable, democratic landscape practices and support land use transitions.

Funding

AgriFoodTure

Innovation Fund Denmark

The project is funded by [AgriFoodTure](#).

Project period: 1 April 2025 - 31 March 2027

Contact

PI: [Lars Tønder](#)

About the project

Get involved: Friends of the Project

Partners

Del 1

Borgerinddragelse og demokrati i komplekse samfundstransformationer

Hvorfor demokrati?

Demokratiske bevægelser er “**motoren**” i store samfundstransformationer

Tværgående **samtaler**, der muliggør beslutninger med høj **legitimitet** og bredt **forankret ejerskab** og samtidig fremmer **innovation** og **kollektiv intelligens**.

Det tavse flertal er grønt

- Politikernes indsats: 38% tilfreds, 55% utilfreds.
- Kompromis med livskvalitet: 55% enig, 20% uenig.
- Store adfærdsændringer i privatlivet: 70% enig, 8% uenig.
- Konsekvens af grøn omstilling for lokalsamfund: 50% positiv, 8% negativ.

Borgere ved ikke, hvordan man kan engagere sig lokalt...

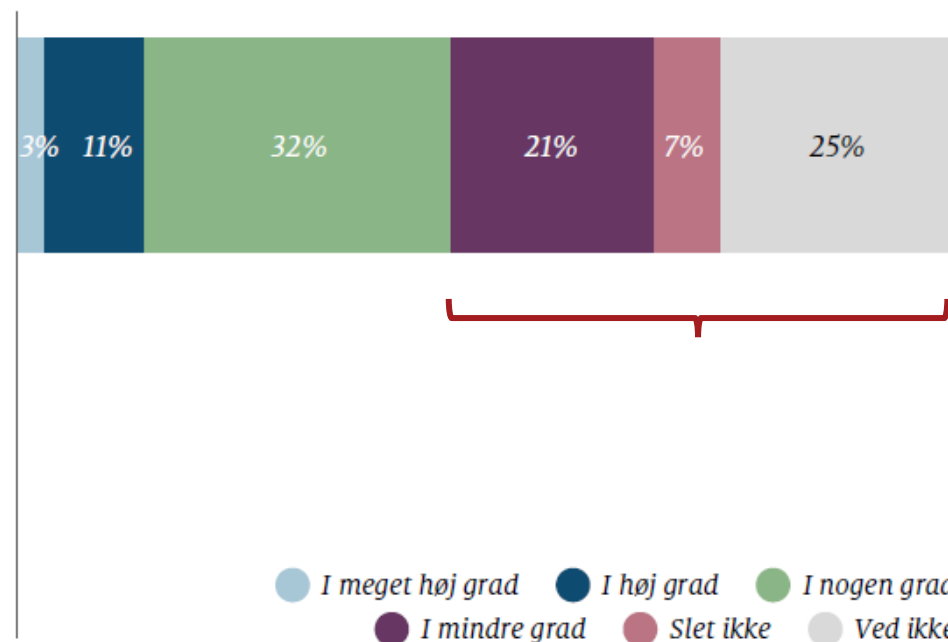
I hvilken grad føler du, at det er muligt at engagere dig demokratisk i din kommune ift. klimahandlinger?

1 ud af 4 siger, at de ikke ved, om det er muligt at engagere sig demokratisk i kommunale klimatiltag

Det står i kontrast til, at langt de fleste kommuner – 78 ud af 95, der har svaret – har taget initiativer til at inddrage borgerne på klimaområdet (KL, 2023)

Flere borgere i Region Hovedstaden oplever, at de har mulighed for at engagere sig i kommunens klimahandling. 56 % svarer, at det i høj eller meget høj grad er muligt – i Region Midtjylland og Region Sjælland er det kun 47 %.

Der ses også forskelle mellem kommunetyper. I hovedstads-kommunerne mener 56 %, at de i høj eller meget høj grad kan engagere sig, mens andelen er 48 % i storby-, land- og oplandskommuner.

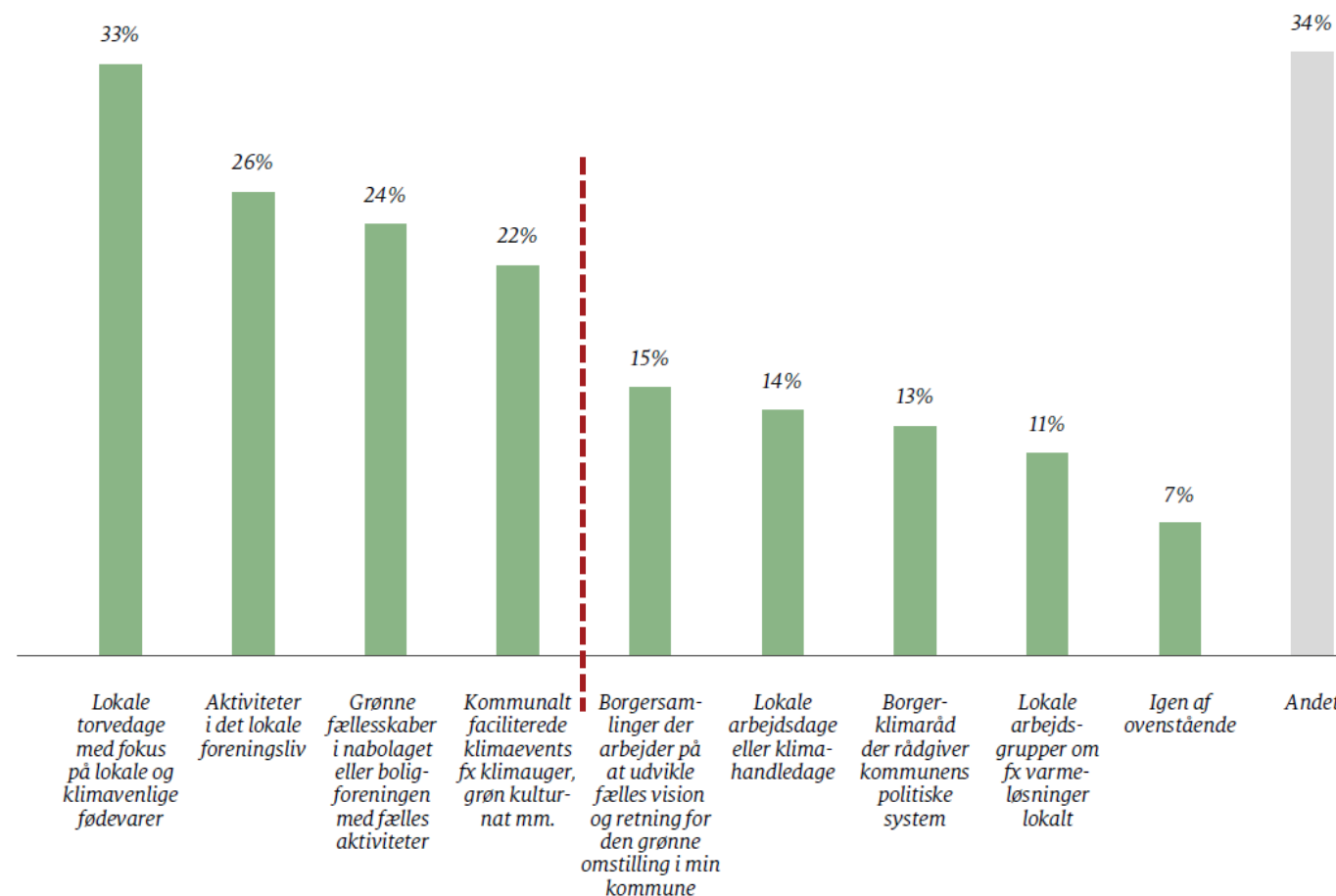

Men de har stor lyst til at være med i arbejdet!

9 ud af 10 danskere
ønsker at bidrage til
lokale klimahandlinger

Hvilke(n) af følgende engagementsformer ville du være interesseret i at deltage i ift. kommunal klimahandling

**Tænketanken Mandag Morgen m.fl.
(2025)**

Elementer til nyt klimademokrati

Mistillid/magtesløshed og et tavst grønt flertal stiller nye krav til et nyt klimademokrati:

- Holistisk tænkning på tværs af kriser.
- Repræsentation, viden og medindflydelse.

Nye former for borgerinddragelse som motoren i den grønne omstilling.

Del 2

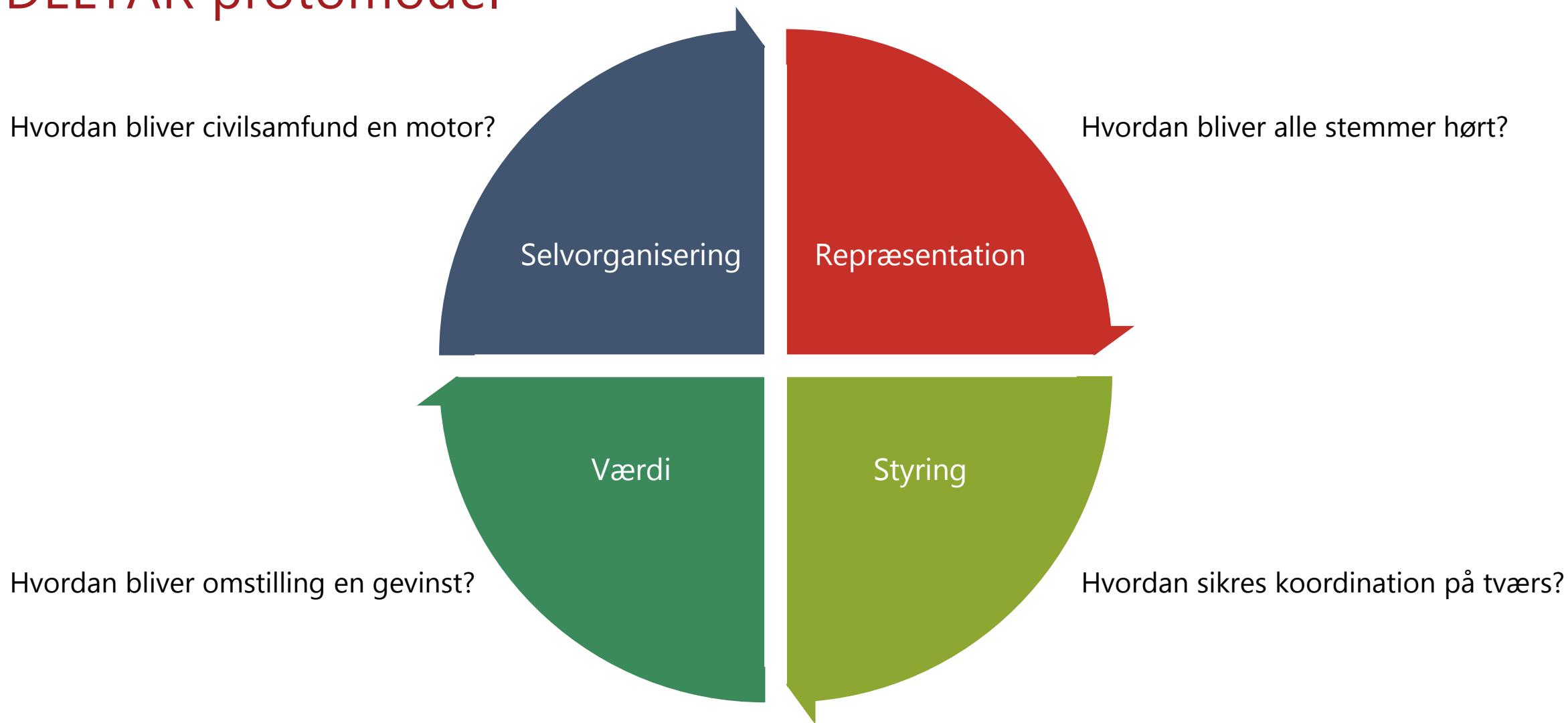
DELTAR: ambition, model og indsatser

Ambitionen bag DELTAR

- Mål: **model for borgerinddragelse** i helhedsorienteret arealplanlægning med fokus på **implementering** af de lokale grønne trearter.
- Metode: forskning-praksissamarbejde med afsæt i **interventioner** indenfor afgrænsede **"demokratilaboratorier"**.

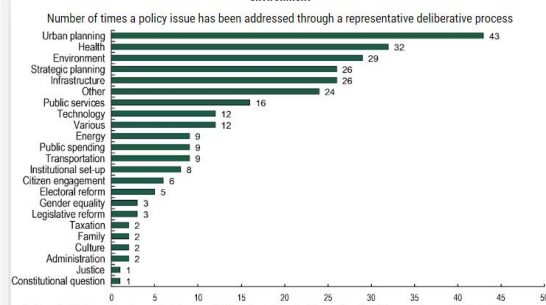
DELTAR protomodel

Modellens fire dimensioner er baseret på eksisterende forskning, som understregningen af disse for en bredt forankret grøn omstilling.
Se bl.a. Marquant et al. (2025); Tønder (2025); Dryzek et al. (2019); Ansell, Sørensen & Torfing (2022).

Det nye danske klimademokrati: en rapport fra felten

Figure 3.8. Representative deliberative processes have been used by public authorities most often for addressing issues that have a direct impact on a community's life, such as planning, health, and the environment

Note: n=282; Other policy issues include: constitutional questions; justice; culture; taxation; gender equality; legislative reform; consumer protection; cooperative housing; safety; science; and research. Note: retraction; cooperative housing; culture; noise pollution; safety; water management; youth.

TØNDER KOMMUNE

Service og selvbetjening

Din kommune

Aktiv og oplev

Demokrati og indflydelse

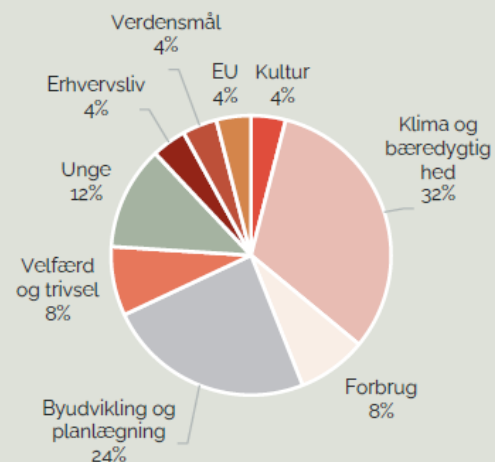
For side — Demokrati og indflydelse — Vejledende afstemninger om VE-projekter — Spørgsmål og svar om vejledende afstemninger om VE-projekter

Spørgsmål og svar om vejledende afstemninger om VE-projekter

Information om de vejledende afstemninger, som Kommunalbestyrelsen har besluttet at gennemføre om VE-projekter.

Temaer i borgersamlinger

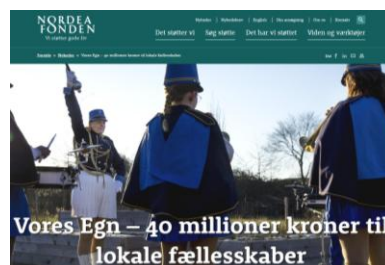

Note: Flere borgersamlinger har mere end ét tema (s. 4-5) og 4% er derfor ikke præcis én borgersamling.

Forside / Energi og miljø / Energi / Planlægning for vedvarende energianlæg / Læs mere om lokalsamfundskonsulenterne

Hjælp til dit lokalsamfund

Esbjerg Kommune ønsker at understøtte dit lokalsamfund, og sikre at I har en tydelig stemme i dialogen med kommunen og opstiller af VE-anlæg.

Skal hele lokalsamfundet inddrages, når landmænd skal omlægge egne marker til natur? Kommuner borgerinddrager vidt forskelligt

Dialogen med landmændene kommer i første række, mener politikere.

Lokale Klimatopmøder

Københavns bydele samler lokale aktører for at planlægge klimahandling i fællesskab. Der er allerede afholdt tre lokale klimatopmøder på Nørrebro, Amager og Vesterbro.

We Do Democracy (2024)

DELTAR interventioner

- **Repræsentation:** Inddragelsesformat for unge med fokus på intergenerational retfærdighed fremtidens landskaber (Køge).
- **Styring:** Integration af civilsamfund og det politiske system gennem §17, stk. 4 udvalg med fokus på fælles vidensgrundlag (Lejre).
- **Selvorganisering:** Samskabelse i lokalsamfundet med fokus på tværgående samtaler om landskabets betydning (Roskilde).
- **Værdi:** Kortlægning af forståelser af værdigevinster i gennemførte/næsten-gennemførte projekter (HOFOR).

DELTAR hypoteser/forventede resultater

- Ungeinddragelse **udvider handlekraften** og **styrker holistisk arealplanlægning**; forudsætter nye inddragelsesformater.
- Opgaveudvalg (aka 17-4-udvalg) **styrker vidensgrundlag** om arealerne; bør videreudvikles på baggrund af erfaringer med borgersamlinger.
- Civilsamfund **styrker fremdrift og kreativitet** i arealomlægning: forudsætter facilitering og mediering på tværs af interessenter.
- Arealomlægning har **gevinster på mange niveauer**; vigtigt at bringe alle gevinsttyper i spil.

Hypoteserne afprøves gennem de opsatte interventioner, der efterfølgende evalueres gennem både kvalitative og kvantitative metoder; resultaterne danner grundlag for den endelige DELTAR model.

Del 3

**Afsluttende overvejelser:
næste skridt?**

Fire anbefalinger til nyt grønt lederskab

Grønt lederskab handler om at genstarte den **kollektive omstillingskraft** ved at **investere i demokratiet**.

- Tillad lokale eksperimenter.
- Styrk kommunens demokrati-kompetencer.
- Underbyg muligheder for fælles vidensgrundlag.
- Gentag inddragelsesprocesser, opsaml erfaringer og evaluer systematisk.

Tak for opmærksomheden!

Kontakt: Lars Tønder, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet
Tlf: 35320489 / email: lt@ifs.ku.dk

Dialog m. Lotte Ruegaard Petersen (Lejre kommune) og Linea Sveistrup (ungeklimarådet)

Pause

Tema: "Fra modstand til medspil – Borgernes rolle og værdiskabelse i lokale VE-projekter

Lokal opbakning og modstand: Hvad skaber værdi og ejerskab i VE-projekter?

Simon Lex
Institut for Antropologi, Københavns Universitet

Torsdag d. 21. august 2025
DELTAR

KØBENHAVNS UNIVERSITET

Baggrund: Opbakning og modstand

- Et af de mest positive lande i Europa: 78 % støtter op om mere VE (2023)
- 61 pct støtter op om de statslige energiparker (2024)
- Placering af energiparker under 1 km fra hjemmet
 - Danmarksdemokrater: 5 pct siger ja til den slags naboskab
 - Radikale Venstre: 4 pct siger ja til den slags naboskab
- Fokus på dilemmaet: Generel opbakning men lokal skepsis og modstand

Datagrundlag

- **Antropologisk feltarbejde:** Bornholm, Tønder, Esbjerg, Aabenraa, Fredericia, Kolding, Thisted, Skive, og Holbæk - **+100 interview**
- **Kvantitativ survey:** Svar fra 66 kommuner om borgerinddragelse i den grønne energiomstilling

Industrien

European Energy (+10)
CIP - HØST (+5)
Better Energy (+5)
Green Hydrogen Systems (3)
BEOF (2)
Eurowind Energy
Jysk Energi
GreenLab
Unison
Green Power Denmark
Everfuel
Business Fredericia
DemocracX
Behave Green
Urland
We do Democracy
Energifællesskaber.dk
Fornyning Helsingør
Mærsk centre for zero carbon shipping

Offentlige sektor

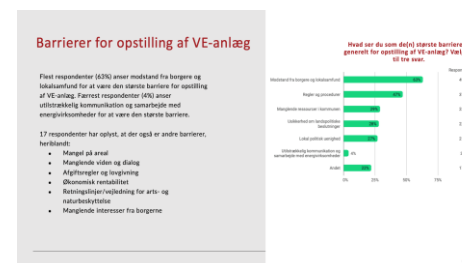
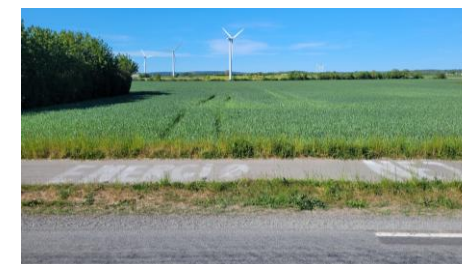
Københavns Kommune
Gentofte Kommune
Fredericia Kommune
Esbjerg Kommune
Skive Kommune
Aabenraa Kommune
Køge Kommune
Lejre Kommune
Tønder Kommune
Thisted Kommune
Holbæk Kommune
Solrød Kommune
Helsingør Kommune
Lolland Kommune
Gate21
Amsterdam City
Nordsøfonden
Bornholm Elværk
Vadehavscentret
DBI

Civilsamfundet

Bornholms Havvind
Nordisk Center for Vedvarende Energi
Hunderup Sejstrup Energifællesskab
Grønnere Skærbæk
Borgerforeningen energigø Bornholm
Dyssekilde (eco-village)
Permatobia (eco-village)
Selvforsynende landsby (eco-village)
Hjortshøj (eco-village)
Stop Spild af Mad
Skraldecafeen
Grønne Nabofællesskaber

Borgergrupper

Duegård og Riseskov (Bornholm)
Skærbæk (Fredericia)
Bylderup Bov og Hynding (Tønder)
Ravsted og Svejlund (Aabenraa),
Gram (Haderslev)
Solrød
Svinninge (Holbæk)
Skibstrup (Helsingør)
OMØ
Samsø

Kortlægning af årsager til manglende lokal opbakning

Fair fordeling af gevinster og tab

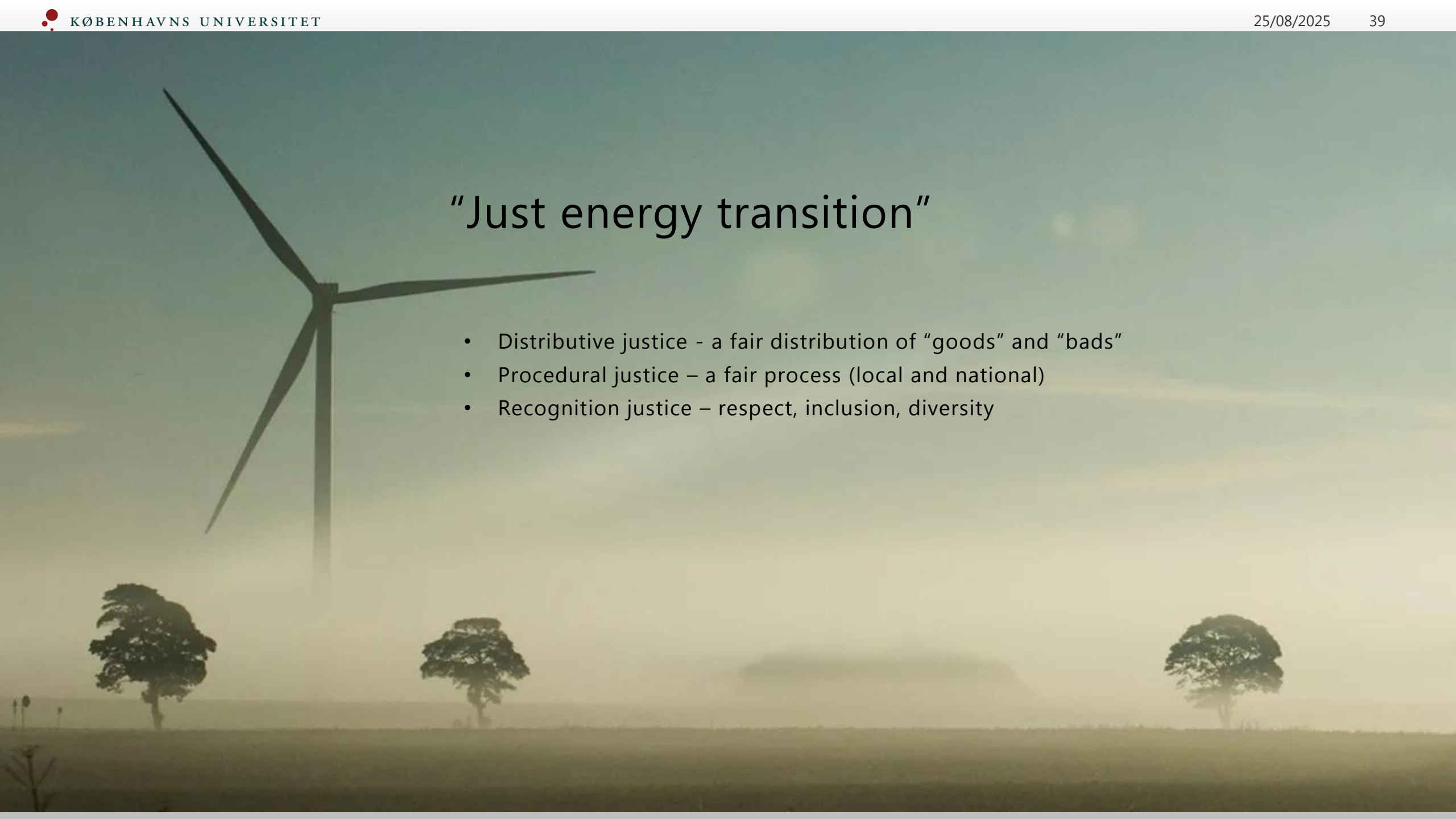
- Manglende kompensation ved tab af værdi(er): grimme og larmende anlæg, huspriser falder, naturen, de åbne vidder og roen forsvinder
- Manglende lokal værdiskabelse: økonomisk profit og grøn strøm forsvinder – går til virksomheder, storbyen eller andre lande

Proces for udvikling af projekter og grøn omstilling af samfundet - lokalt og nationalt

- Manglende gennemsigtighed, åbenhed, involvering og medindflydelse – "kørt over"
- Uretfærdig og ulige planlægning – "Hvad med København og Nordsjælland?"

Anerkendelse, respekt og tillid

- Manglende forståelse for den lokale kultur, identitet og historie
- Dårlige erfaringer med tidligere infrastrukturprojekter i området – kollektiv hukommelse

"Just energy transition"

- Distributive justice - a fair distribution of "goods" and "bads"
- Procedural justice – a fair process (local and national)
- Recognition justice – respect, inclusion, diversity

Kampen om det "gode"

- Green-on-green konflikter
- Statsministeren: "Vindmøllen eller flagermusen?"
- Forskellige interesser kæmper om pladsen i den grønne omstilling

Greb til at arbejde med opbakning i lokalsamfundene

- Kompensation og medejerskab
- Energifællesskaber og gratis grøn strøm
- Tilstedeværelse, tidlig dialog og tillidsopbygning
- Strategisk planlægning og landdistriktsudvikling
- Design af multifunktionelle områder
- Demokratiske inklusion – konsensus og agonistisk

Strategisk planlægning

Thisted Kommune

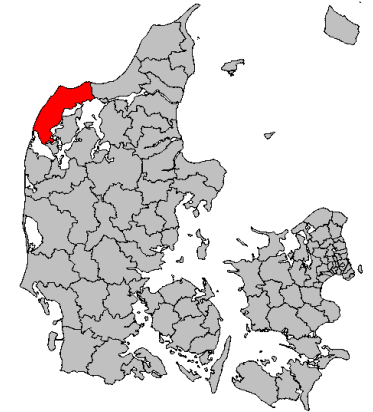
- Modstand og protest – 1000 siders klager i høring
- Udvikle en ny og gennemsigtig inddragelsesproces

KORT OG GODT

Thymodellen

Modellen i Thy er bygget op om tre hjørnesten:

1. En tredeling af Thisted Kommune i negativområder, neutralområder og energizoner, som afgør, hvor man kan etablere energianlæg
2. Kriterier, som er pejlemærker for kommunalbestyrelsen i forhold til at prioritere nye vedvarende energiprojekter
3. Energiforeninger, som er en fundamental stemme til lokalsamfundene

A: Lokalt ejerskab

B: Kompensation af naboer

C: Skov, natur og rekreative faciliteter

D: Landskab

E: Lokal opbakning

Demokratisk inklusion

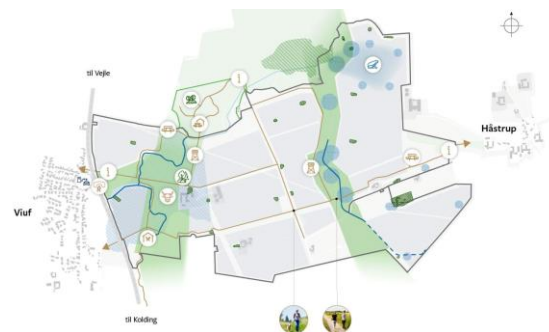
- Lokale demokratiske afstemninger knyttet til områder og projekter
- Lokalsamfundskonsulenter som rådgiver lokalsamfundene – klar til forhandling
- Dialoggrupper med repræsentanter fra lokalsamfundene – designer projekter i samarbejde
- Klima borgerting – udvikling af klimapolitikker i kommunerne

“Citizens' Panels...will now become a regular feature of our democratic life”

(Ursula von der Leyen, formand for EU Kommissionen, september 2022).

Samarbejde og design af multifunktionelle parker

- Udviklere samarbejder tæt med kommune, borgere og interessegrupper
- Design af multifunktionelle parker – klima, natur, landskaber mv.
 - Ny skov og naturgræsning med kvæg
 - Grønne korridorer, der forlænger skoven
 - Grundvandsbeskyttelse, nye vådområder og vandløb
 - Frøhabitat samt forbedret habitat for mose
 - Anlæggelse af shelterplads og madpakkehuse.
 - Nyt stisystem, der forbinder landsbyerne

be Frivillige declarationer vedr. natur- og grundvandsbeskyttelse

be Plads til nye naturarealer

Eksempler på tiltag: Jordbeholdning og udlægning, udgrænsning af vandløb og åbning af vandløb, plantning af træer og buske, etablering af mikroklimater, etc.

Modstand som engagement (2018 – 2024)

- Protestgrupper udvikler alternative forslag – “counter-expertise”
 - Kommunen besluttede at prioritere de lokale input
 - Modstand blev til en alternativ løsning
-
- Grupper mobiliserer på tværs af landsbyer og kommuner
 - Involvering af lokalsamfundskonsulenter, som rådgiver
 - Styrker muligheden for forhandling
 - Mulighed for at inkludere forskellige interesser og positioner
 - Borgergrupper udvikler sig til en mere indflydelsesrig aktør
 - En seriøs “voice” i debatten om samfundsforandringer

Udvikle en model for demokratisk ejerskab

Fordeling af gevinster og tab Proces for udvikling og omstilling Anerkendelse, respekt og tillid

Transform the nature of their participation, from that of victims seeking compensation for environmental harms to citizens actively shaping their own futures (Hager and Haddad, 2015, 11)

Dialog m. Jacob Skjødt (Køge Kommune) og Bent Jørgensen (HOFOR)

Workshop: Borgerinddragelse efter november 2025

Workshop: Borgerinddragelse efter november 2025

Fase 1 – "Hvem": Identificér og nedbryd relevante aktørgrupper.

Fase 2 – "Hvordan": Drøft og vælg passende inddragelsesformer for de identificerede aktører.

Fase 3 – "Hvornår"; Placer aktørerne på tidslinjen for den grønne trepart og vurder, hvilke metoder der passer bedst på de enkelte tidspunkter.

Tema: Ikke bare en aftale – men en relation: Lodsejere i centrum for den grønne arealomstilling

Fra nej til måske – kunsten at skabe dialog med lodsejere *og* lokalsamfund

Landskab i forandring - borgere
og lodsejere i Grøn Trepert

Peter Stubkjær Andersen
(Lone Søderkvist Kristensen)
21. august 2025

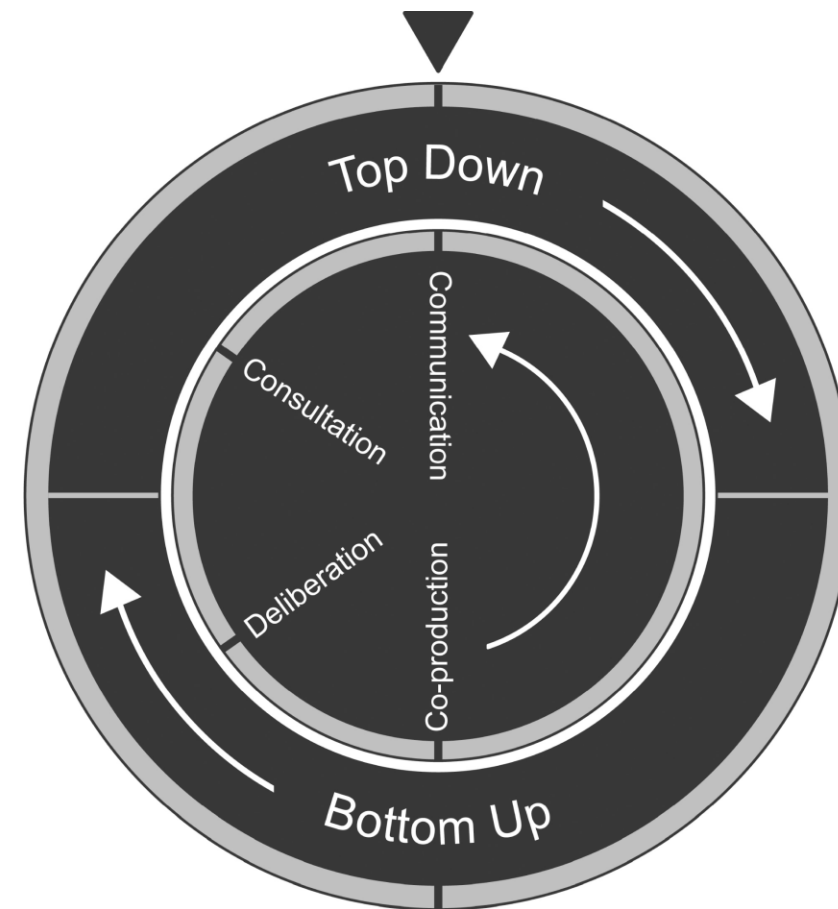
KØBENHAVNS UNIVERSITET

Udgangspunktet for dialogbehov: Det demokratiske argument

Dialog er nødvendig når vi ommøblerer landskabet – både pga. lovgivning og moral:

- Den der påvirkes skal høres
 - Den der påvirkes skal inddrages?
 - Den der påvirkes skal involveres?
 - (OBS: Det gælder også for som påvirker)
-
- **Hvem – Hvorfor – Hvordan?**

Reed et al. 2018: *A theory of participation: what makes stakeholder and public engagement in environmental management work?*

Dialog gennem inddragelse/involvering: hvad taler vi om?

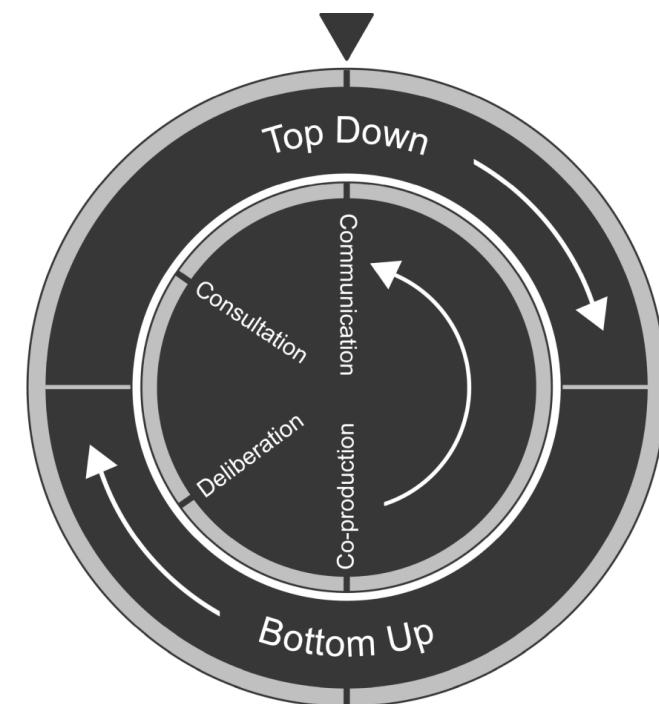
Dialog med interessenter er vigtig, eksempelvis for at:

- Få indsigt i lokale borgeres forhold
- Få mulighed for at mobilisere lokale kræfter
- Sikre forankring af kommunale indsatser
- Sikre politisk legitimering af planlagte tiltag.

Andersen et al. 2021

En vigtig stillingtagen er, **hvem** man vil i dialog med:

- Interessenter – den helt brede kreds af berørte
- Aktører – den aktive interessent
- Borgere – generelt eller mere specifikke grupper?
- Ejere vs. Brugere – dem der ejer arealet eller dem der bruger

Reed et al. 2018

Individet vs. Samfundet

Refleksion: Hvem er påvirket (af arealanvendelsesændringer)?

- Iodsejere?

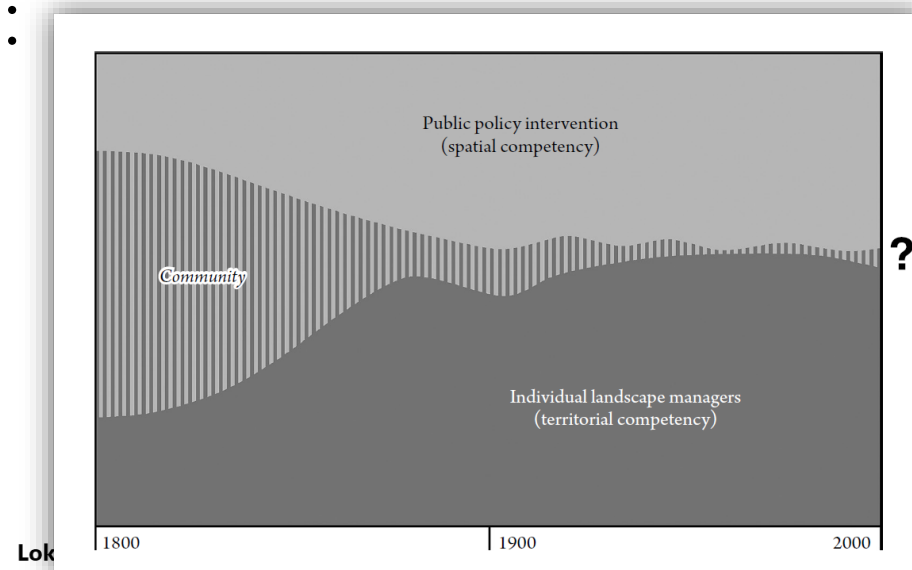
- lokalsamfundet?

En model for at forstå inddragelse (og behov for dialog)

- I et arealanvendelsesforandringsperspektiv kan vi anskue tre hovedkategorier af "**landskabsagenter**":

- **Den primære landskabsforvalter** – lodsejeren
- (landmanden, skovejere), forpagteren
- **Lokalsamfundet** – borgerne, foreningerne
- (de organiserede og de uorganiserede)
- **De offentlige myndigheder** – Kommunerne,
- Styrelserne (og Ministeriet)

Primdahl et al. 2018: Rural landscape governance and expertise: on landscape agents and democracy

- **Landskabsagenter** skal forstås bredt, som nogen der påvirker landskabsforandringer, både generelt og specifikt

Refleksion: Landskabsagenterne og Den Grønne Trepert

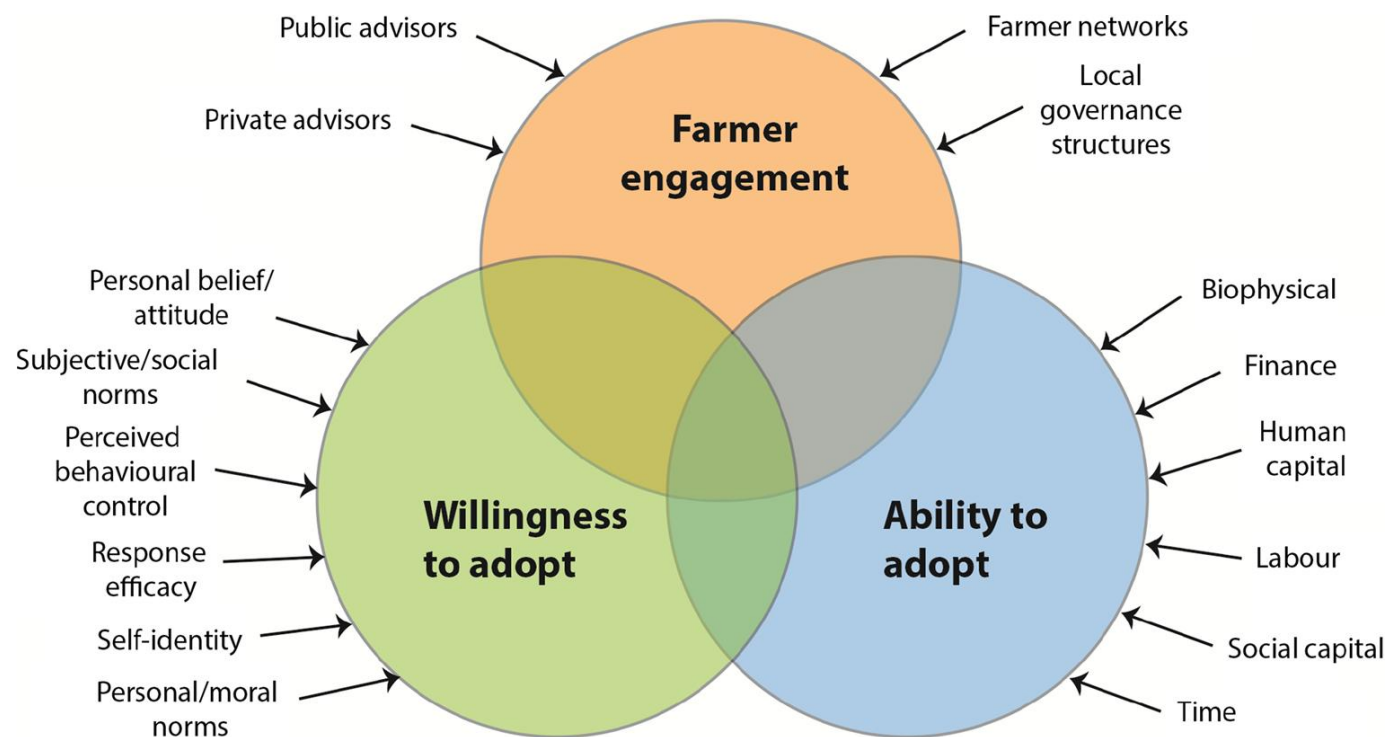
Primdahl et al. 2018

Kan vi forstå lodsejeres perspektiv og motivation lidt bedre?

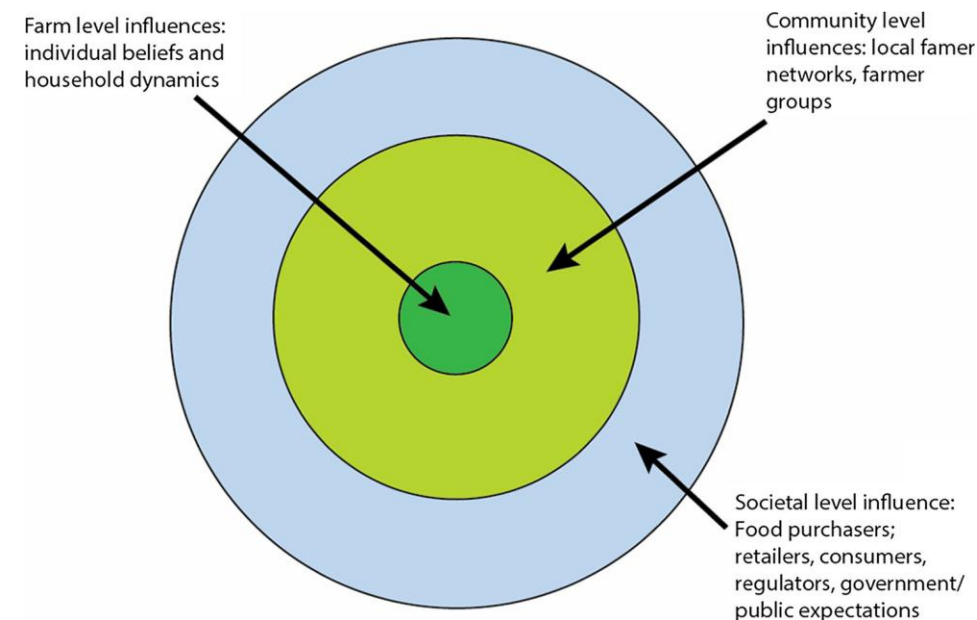
- **Forskellige lodsejertyper** (Fuldtids – Deltids *eller* Professionelle vs. Hobby) – hvad betyder det fx i forhold til villighed til at deltage i fælles projekter og initiativer?
 - Hvem kan fx **“købes” gennem støtteordninger** eller lignende?
 - Og hvis ikke **Økonomi** er hovedmotivationen, hvordan kan vi så arbejde med lodsejeres engagement?
 - **De multifunktionelle løsninger** – hvor flere hensyn tilgodeses – kan de være en løftestang

Model der beskriver "faktorer der indvirker på lodsejeres beslutningstagning"

- Engagement – Villighed – Evner!

Mills et al. 2017: *Engaging farmers in environmental management through a better understanding of behaviour.*

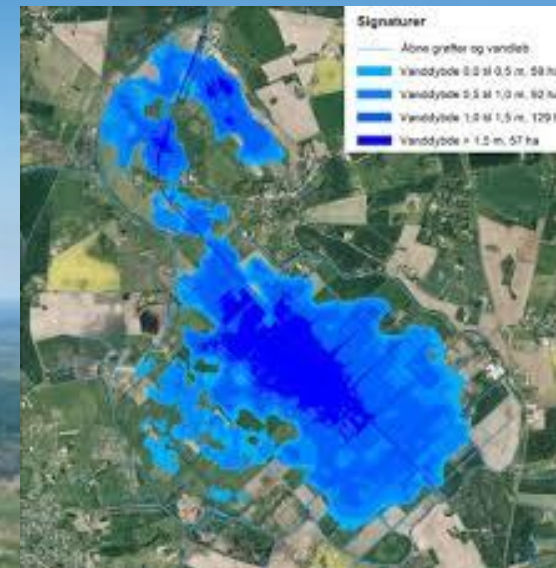
- Hvordan kan man påvirke lodsejeres generelle engagement?
- På hvilke niveauer skal "uvillighed" adresseres?

Søborg sø-projektet – kan det illustrere pointer?

"There is an intricate interaction of agronomic, cultural, social and psychological factors; and each of these factors plays interwoven roles in each national, regional and specific farm context." Siebert et al. (2006) cf. Mills et al. 2017

"Der er et indviklet samspil mellem agronomiske, kulturelle, sociale og psykologiske faktorer; og hver af disse faktorer spiller sammenflettede roller i enhver national, regional og specifik landbrugskontekst."

Refleksion: **Lodsejere** eller **Lokalsamfund** først når der inviteres til dialog?

- **Vigtige proces-overvejelser:**

- Samlet snak med alle lodsejere først? Eller individuelle møder?
- Alle interessenter samlet, eller parallelle spor med forskellige interessentgrupper?
- Lodsejere først, derefter øvrige?

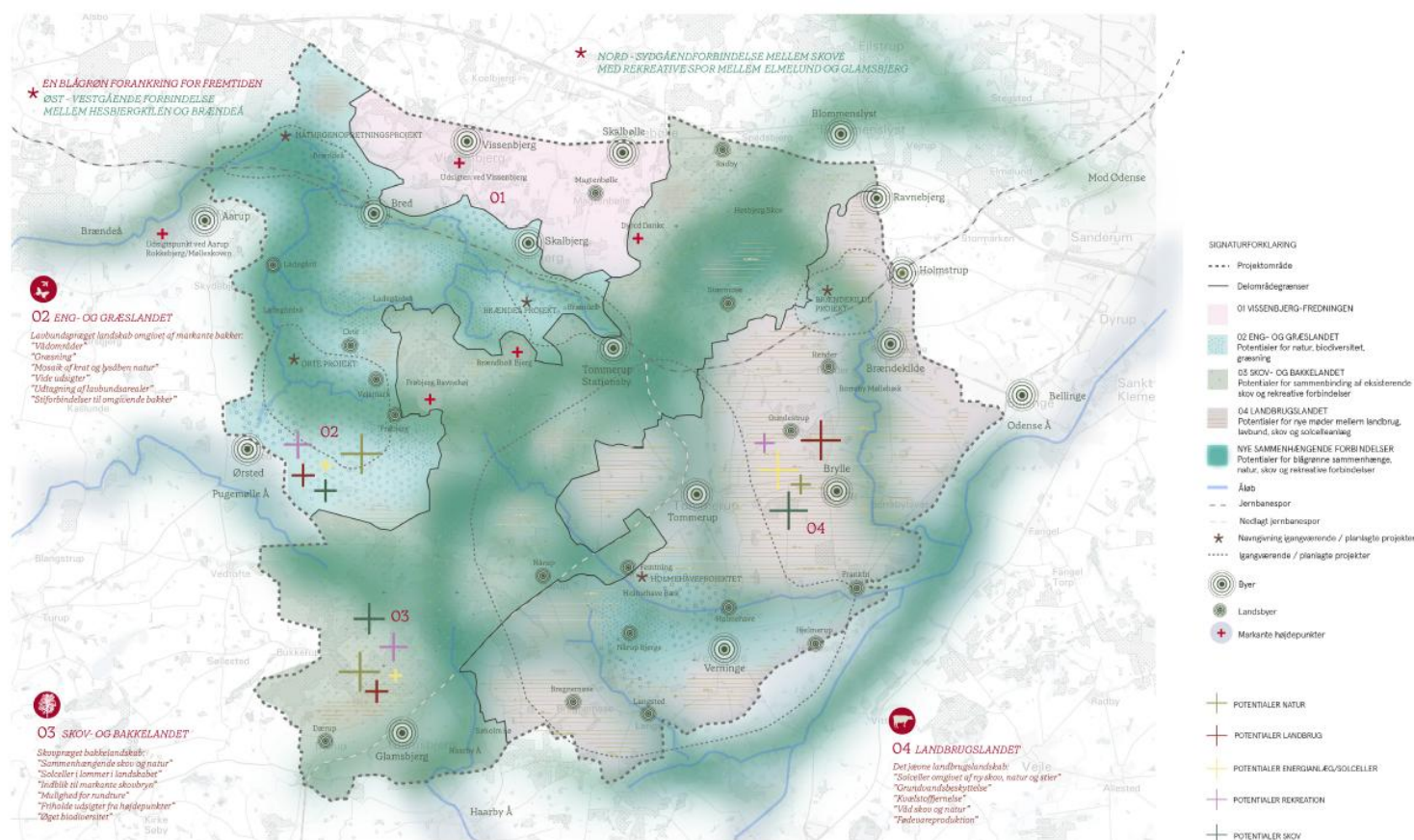
“Start med dem, der har mest på spil”

- **Vigtige indledende afklaringer:**

- hvad det overordnede formål med dialogen?
- hvad er grænserne for dialogen (hvad kan man have indflydelse på)?
- hvad er det forventede udbytte af dialogen?

Vores bud på en "løsning": Dialogbaseret planlægning

- Produktet (og processen) = **Landskabsstrategier / Helhedsplaner**, hvor multifunktionelle hensyn inddrages I dialogen!

Et aktuel projekt – eksempel på dialogbaseret planlægning

Plan22+-projekt: “Klimaprojekter som driver for landskabsforbedringer” (2023-24)

- Hvad er klimaprojekter?
- Hvad er landskabsforbedringer?

- ☐ Skovrejsning
- ☐ Lavbundsprojekter
- ☐ Vedvarende Energianlæg

= “ændringer af landskabet, der sikrer hensyn til nuværende landskabsværdier og kulturarv, der via nye landskabselementer bidrager positivt til landskabsoplevelser, samt understøtter en bæredygtig udvikling og fremmer menneskers livskvalitet.”

Klimaprojekter som driver for landskabsforbedringer

Projektfakta:

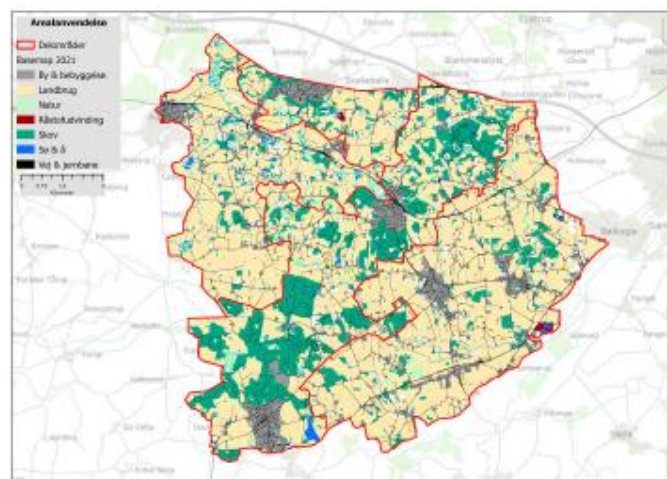
- Finansieret af Plan 22+ (Landdistriktsstyrelsen og RealDania)
- Budget på 1 mill. kr (500.000 kr fra Plan22+; 500.000 kr fra kommuner)
- Projektejer er Assens Kommune og leder projektet i samarbejde med Odense Kommune. Københavns Universitet er videnspartner og ansvarlig for process-arbejdet. Desuden er rådgivningsfirmaet Urland partner.

Formål med projektet:

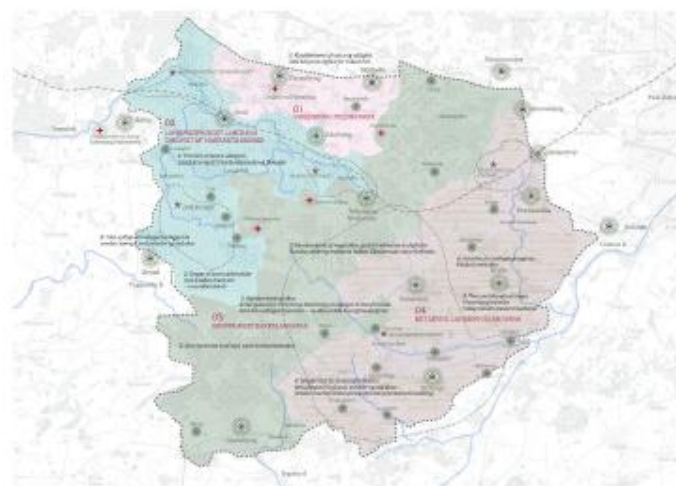
"Projektet vil undersøge, hvordan klimaprojekter som eksempelvis VE-anlæg, skovrejsning og udtagning af lavbundsjord kan være driver i arbejdet med at beskytte og forbedre landskaberne, så vi gennem klimaprojekter og strategisk helhedsplanlægning både kan sikre en reduktion af CO₂ og samtidig kan tilføre landskaberne værdi, øge biodiversiteten, passe på vores grundvand og skabe gode steder at bo og leve."

Inddragelsesproces

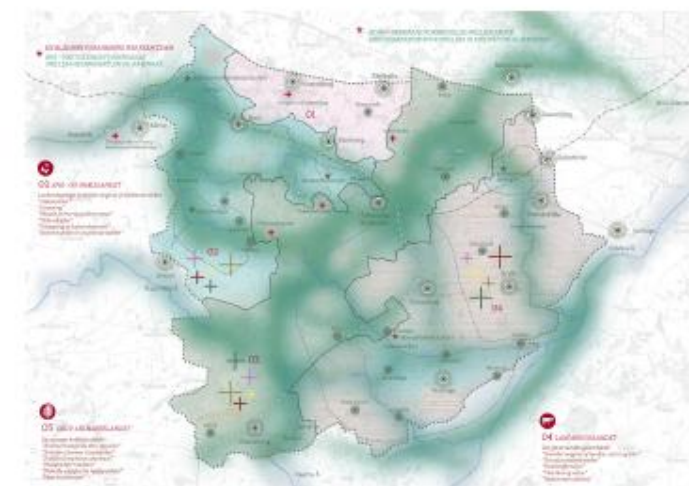
- Hvordan får vi bragt flest mulige lokale borger, og ikke mindst de rigtige interessenter, i spil i projektet?

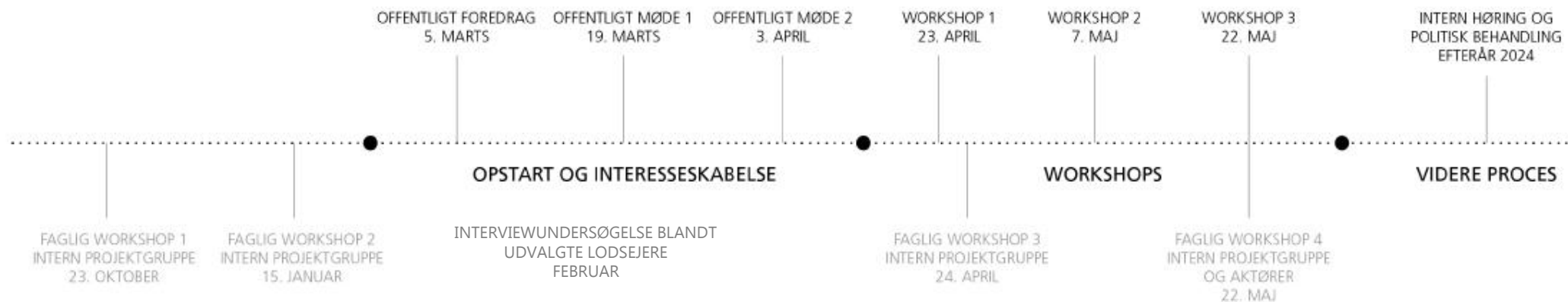
Nuværende arealanvendelse er udgangspunktet

Ønsker fra lokalbefolkningen inddrages

Et potentialekort med potentiel fremtid udarbejdes

Hvad foregik der til workshoppene?

Aktører i processen – og deres roller

- **Kommunerne:** projektere og rammesættere
- **Københavns Universitet:** procesledelse, foredrag, vidensbidrag
- **Urland:** rådgivning, procesfacilitering, vidensbidrag
- **Plangruppen:** lokal viden, diskussioner, holdninger, prioriteringer
- **“Aktørere”** fx HedeDanmark, Energifirmaer, VandCenterSyd, Landbrugsrådgivere: viden, erfaringer, eksempler

Plangruppen var bredt sammensat af lokale borgere, fx landmænd, øvrige lodsejere, natur-NGOere, almindelige borgere, borgerforeninger, øvrige erhvervsdrivende. (ca. 40 deltagere i alt)

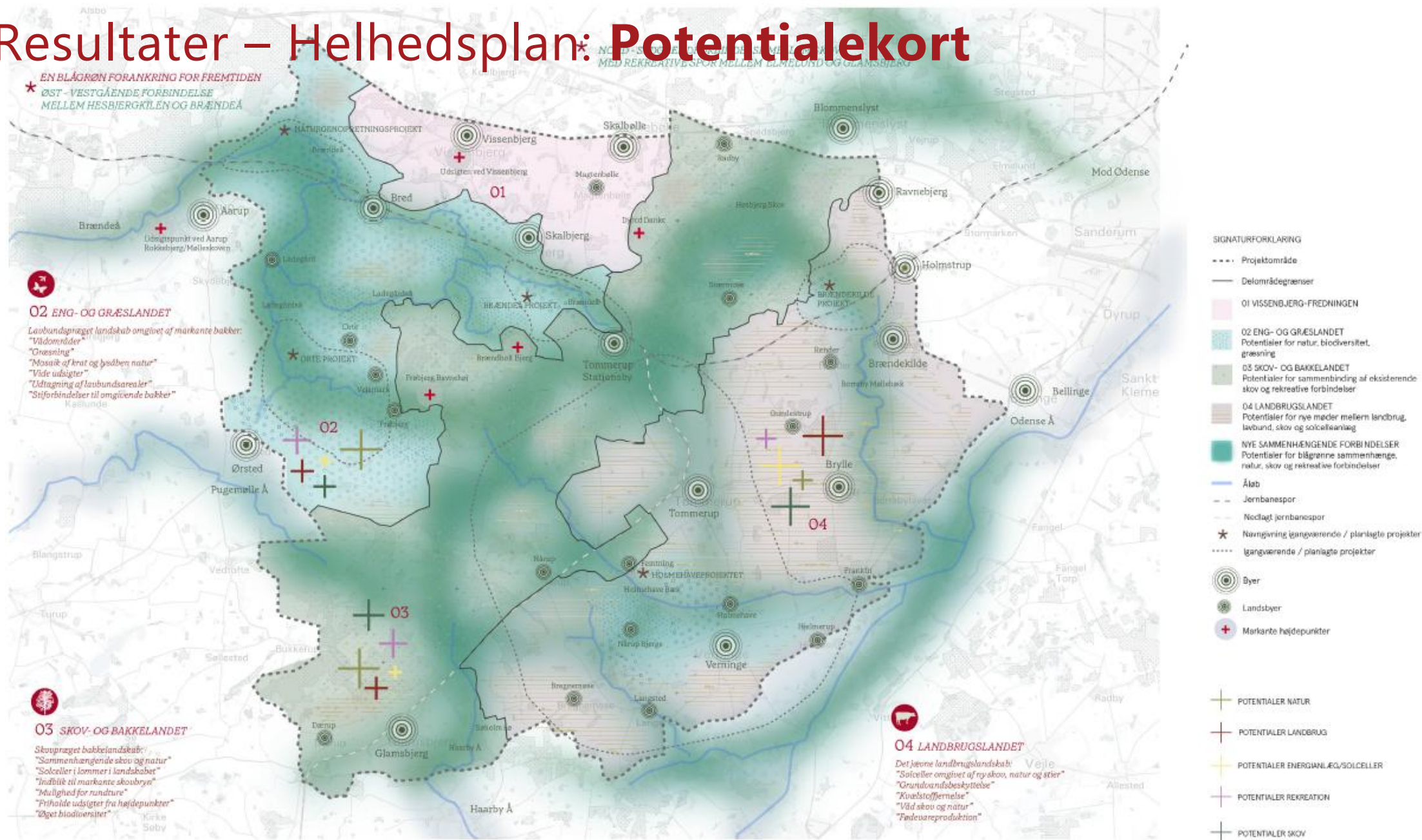
Resultater – Helhedsplan: **Vision** (Del af "Landskabsstrategi")

I 2050...

- er det højfynske landskab karakteriseret ved mere skov og større sammenhængende **naturområder med høj biodiversitet**, som en konsekvens af **den grønne omstilling**.
- er et bæredygtigt **landbrug** en betragtelig del af det højfynske landskab og bidrager til økonomi, arbejdspladser, fødevareforsyning, energi, biodiversitet og landskabsoplevelser.
- er områdets **vigtige vandressourcer** effektivt beskyttet og forvaltet, kvælstofpåvirkningen fra området er væsentligt formindsket og vandmiljøerne har opnået god økologisk tilstand.
- er områdets potentiale for at levere elektricitet fra **vedvarende energianlæg** udnyttet, og anlæggene er indpasset i landskabet.
- er **vilkårene for friluftsliv** forbedret med sammenhængende stisystemer, under hensyntagen til landbruget og kulturmiljøet, og de store landskabsmæssige værdier, der altid har karakteriseret området, er styrket.
- er de **lokale fællesskaber** og livet i landsbyerne styrket.

Resultater – Helhedsplan: Potentialekort

Resultater – Helhedsplan: Område-potentialer

PRINCIPSNIT FOR NYE SAMMENHÆNGE

Natur, skov og landbrug kan se ud på mange forskellige måder. Eksempelsvis kan skov være tæt eller åben, naturen kan være våd eller tør, og landbrugsproduktion kan leve mere eller mindre plads af naturen. Tilsvarende kan rekreation have fokus på oplevelse af naturens stilhed eller på naturen som motionsrum, ligesom størrelse og anlag af solceller kommer i forskellige udformninger. Tilsammen giver det mange muligheder for at finde attraktive balance, der er tilpasset forskellige landskabstyper.

Principper for natur, skov, landbrug, solceller og rekreation er uddybet i appendiks 6.

Principsnit 1

- Forbind eksisterende skov med ny natur og rekreative spor
- Ny skov og natur skaber sammenhæng i eksisterende skove, og variation i landskabet

Principsnit 2

- Bevar eksisterende skovbryn og vigtige udkigspunkter
- Landbrug med større naturintegration
- Aktive ruter – plads til udfoldelse

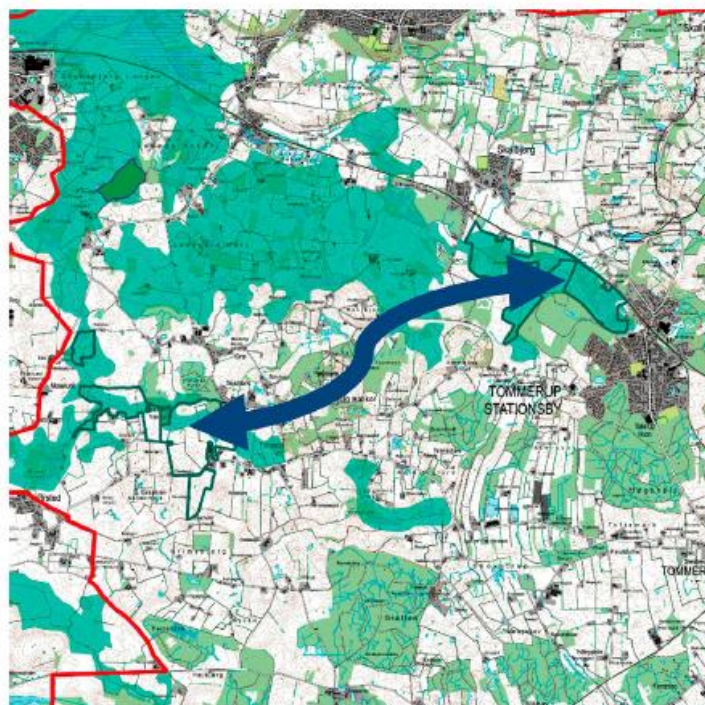
Principsnit 3

- Udryk lommer i eksisterende skov til placering af solceller
- Skovtætning eller eksisterende læhegn som byggemodning
- Ny skov – lukket skærmende karakter
- Vandrestier og rekreation

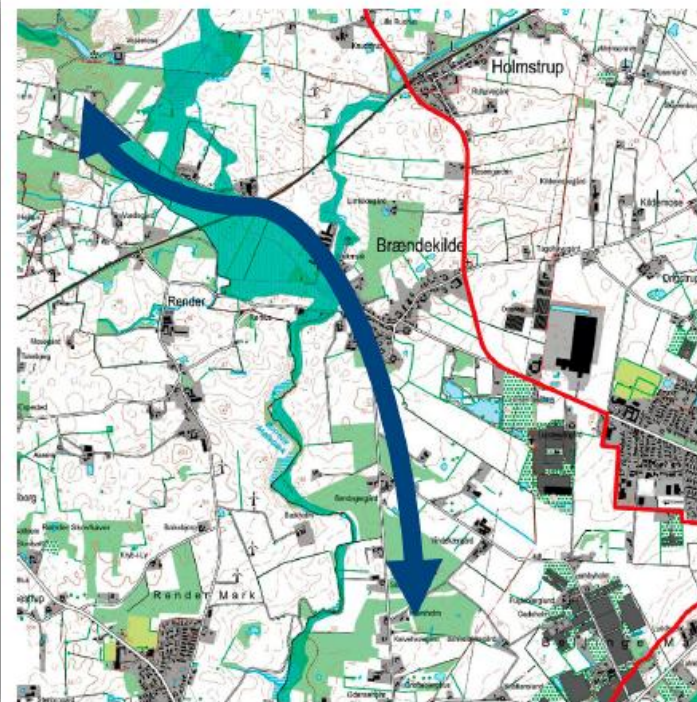
POTENTIALER OMRÅDE 3: SKOV- OG BAKKELANDET

Bliver planen realiseret? Parallele spor

- Der kører pt. et "**Realiseringsspor**" samt et "**Kommunespor**", som skal bidrage til hhv. at skabe grobund for hurtig realisering og arbejde med at gentænke retningslinjerne for det åbne land i kommuneplanlægningen, så de understøtter en sammentænkt planlægning, hvor klimaprojekter får stor tyngde.

Realiseringsspor i
Assens Kommune

Realiseringsspor i
Odense Kommune

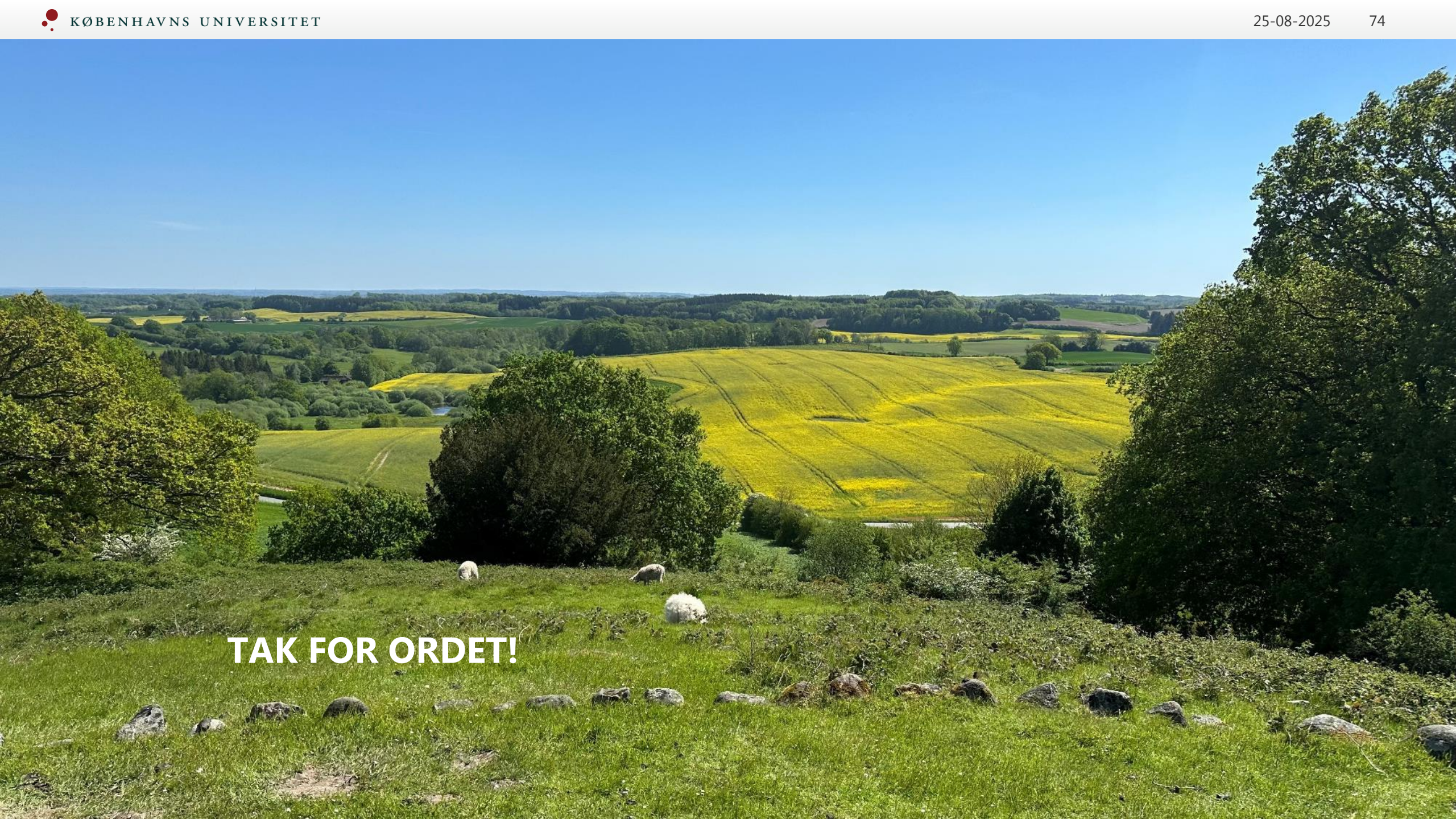
Bliver den grønne omstilling bedre af dialogprocesser?

Er det i det hele taget planerne eller er det noget andet, der skaber forandringer?

Hvordan kan vi bruge dialogbaserede planlægningsprocesser, når vi skal forfølge ambitiøse mål i Den Grønne Trepert?

- Hvilke niveau af dialog og inddragelse kan vi overhovedet nå?
- Kerne-interessenter ("hvem har mest på spil"?)

TAK FOR ORDET!

Referencer

- **Andersen**, P.S., Horn-Petersen, L., Fryd, O., Vejre, H. (2021). Interessentinddragelse i kommunal klimatilpasning – Kortlægning af interesser og metoder. IGN Rapport, oktober 2021. Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Københavns Universitet, Frederiksberg.
- **Mills**, J., Gaskell, P., Ingram, J., Dwyer, J., Reed, M., & Short, C. (2017). Engaging farmers in environmental management through a better understanding of behaviour. *Agriculture and human values*, 34(2), 283-299.
- **Primdahl**, J., Kristensen, L. S., Arler, F., Angelstam, P., Christensen, A. A., & Elbakidze, M. (2018). Rural landscape governance and expertise: On landscape agents and democracy. *Defining Landscape Democracy. A Path to Spatial Justice*, 153-64.
- **Reed**, M. S., Vella, S., Challies, E., De Vente, J., Frewer, L., Hohenwallner-Ries, D., ... & Van Delden, H. (2018). A theory of participation: what makes stakeholder and public engagement in environmental management work?. *Restoration ecology*, 26, S7-S17.
- Københavns Universitet, Assens Kommune, Odense Kommune, Urland (2024): Helhedsplan for det højfynske landskab. Plan 22+, [DetHøjfynskeLandskab 08NOV2024 Helhedsplan sider.pdf](#)

Dialog m. Jannik Egelund (Roskilde Kommune) og Mads Kongsted Brenøe (Danmarks Naturfredningsforening)

Tema: Arealomlægning i praksis – Svanninge Bjerger

20 års erfaring fra Svanninge Bjerger

Hvordan går man fra
plantageskov til et
naturområde, hvor biodiversitet
er i centrum - og hvor den
lokale forankring er på plads?

Historien

Vejen til 600 ha vildere natur

- 2007: Vision formuleres, indre overdrev skabes – og Welsh Black flytter ind
- 2012: Genopretning af 50 vådområder
- 2014: Natursocialt program etableres
- 2017: Første vildskovsprojekt -> skalering
- 2021: Dülmenerheste
- 2023: Certificering

Grebene

Naturlige skovkarakteristika

Forvaltningen af skovområderne i Svanninge Bjerge har bl.a. fokus på

- Skovbryn
- Dødt og døende ved (herunder aktivt skabe dette)
- Lys til skovbunden for fx at fremme buske og urter
- Udfase monokultur, pyntegrønt
- Udviske grænserne og de lige rækker
- Fremme forskellige aldre og strukturer

Store græssere

Welsh Black-kvæget og Dülmenerhestene spiller en central rolle i vores arbejde med at fremme en mangfoldig natur i Svanninge Bjerge. Det gør de fx ved:

- Deres slid på landskabet giver flere slags levesteder, fx tyrehuller
- Deres møg er levested for mange insekter
- De bider i bark og gnubber sig på træerne, så der skabes indgang for svampesporer
- Samgræsningen har god effekt
- De foretrækker græs frem for urter
- De bidrager til at holde vådområder, overdrev og skovlysninger åbne

Vigtige vådområder

Siden 2012 har vi genoprettet cirka 60 vådområder, der tidligere var drænet. I Svanninge Bjerge har vi nu 31 hektar vådområder – og der er flere på vej. Vådområderne giver flere slags levesteder og drikkemuligheder for skovens dyr - og er dermed vigtige for den biologiske mangfoldighed. Ved simple og billige indgreb øger vi biodiversiteten relativt hurtigt i skoven, når vandet kommer tilbage – det der tager tid i denne proces er ansøgninger og godkendelser.

Lysåben natur og korridorer, der binder sammen

Det er afgørende for en robust natur, at arter ikke bliver isoleret i små lommer. De skal kunne bevæge sig frit mellem levesteder, derfor arbejder vi aktivt for at binde levestederne sammen, når vi fx skaber skovbryn og lysåbne områder.

I 2007 skabte vi indre lysåbne områder i den ene halvdel af skoven – dette arbejde fortsætter vi nu i den anden halvdel, hvor bl.a. tidligere pyntegrøntområder konverteres til hjemmehørende arter med skovbryn og korridorer, der binder denne del af området sammen med resten.

Lokal forankring

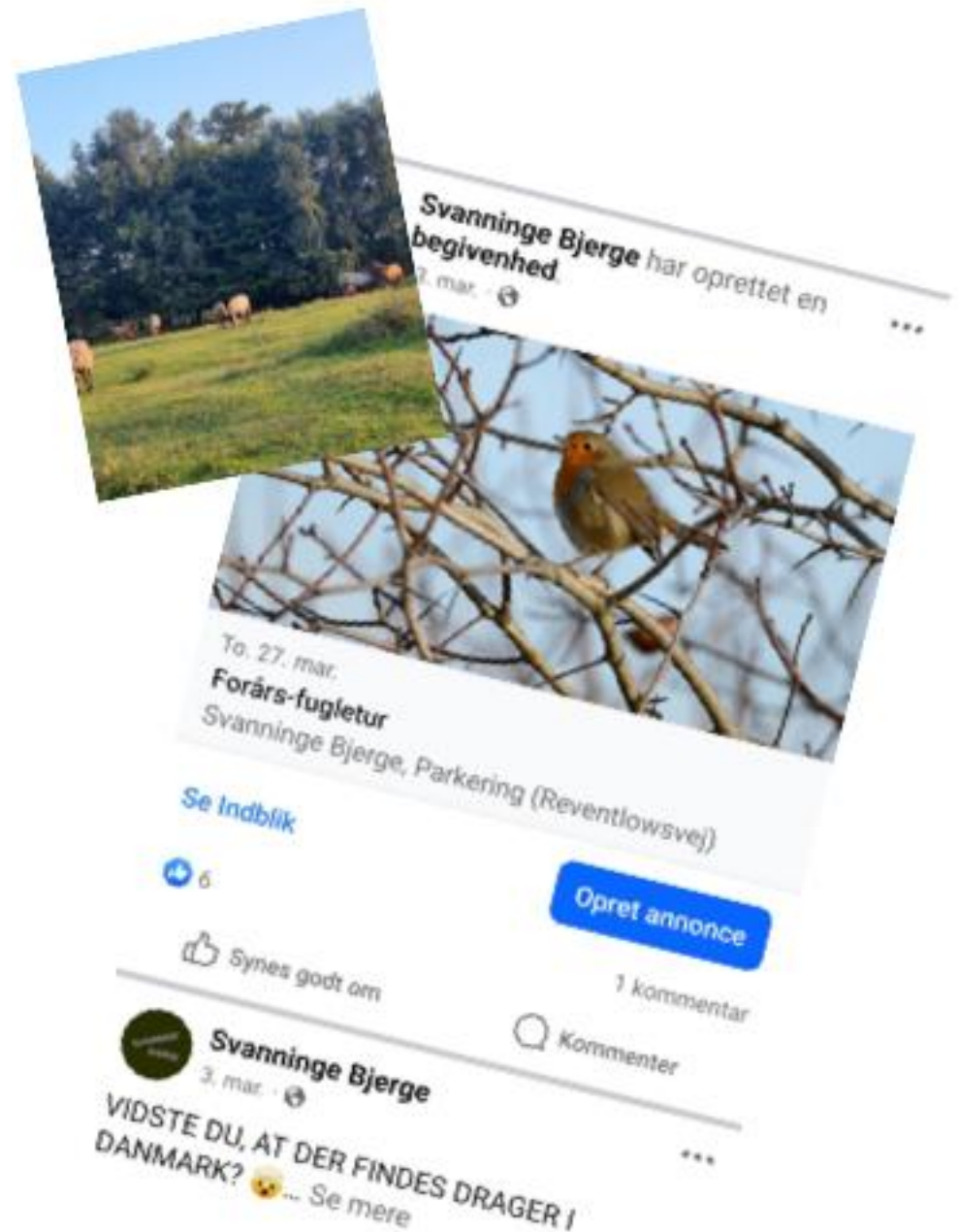
Sådan griber vi det an

VI HAR EN RÆKKE VIRKEMIDLER I SPIL

- Certificering og mærkeordninger hjælper os
- Stier, veje, skilte og foldere
- Sociale medier, hjemmeside og (lokale) medier
- Gratis ture – både offentlige og med aktører samt større arrangementer med gratis adgang
- Møder brugerne, og det organiserede friluftsliv er orienteret og gode ambassadører
- Natur til et godt liv - Laboratoriet

HVORDAN HÅNTERER VI DET, HVIS DET GÅR GALT?

- Transparens!
- Vi svarer altid på henvendelser
- Et eksempel: Hestedamen fra Nordjylland og Kirsten...

Spørgsmål?

Take aways leveret af Novo Nordisk Fonden, Grøn
Omstillingsforbund Roskilde og Hjørring Kommune

Tak for i dag

AgriFoodTure

nnovation Fund Denmark

